

Наталя Володимирівна ТУРЛЕНКО

кандидат економічних наук, докторант,
Одеська національна академія харчових технологій
ORCID ID: 0000-0001-6201-1555

РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ АГРОСФЕРИ РЕГІОНУ

Турленко, Н. В. Ресурсне забезпечення конкурентних переваг агросфери регіону [Текст] / Наталя Володимирівна Турленко // Український журнал прикладної економіки. – 2020. – Том 5. – № 1. – С. 321–332. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Вступ. Регіони України мають різний природно-ресурсний потенціал, що вимагає визначення взаємозв'язку та залежності між кількісними та якісними його характеристиками та ефективністю соціально-економічного розвитку регіону. На кожній території формується певний взаємозв'язок та цілісність складових компонентів його потенціалу, що і визначає рівень конкурентоспроможності території. Водночас проблеми розвитку ресурсного забезпечення конкурентних переваг агросфери регіону залишаються невирішеними і потребують додаткового вивчення.

Метою статті є дослідження особливостей ресурсного забезпечення конкурентних переваг агросфери регіону.

Результати. В статті обґрунтовано концепцію забезпечення конкурентоспроможності агросфери регіону, що передбачає встановлення певних параметрів соціально-економічної, природно-екологічної й інституціональної складових, та обґрунтування напрямків й шляхів їх досягнення.

Дослідженням встановлено, що першорядними цілями при формуванні конкурентних позицій агросфери регіону є такі: підвищення конкурентоспроможності аграрного виробництва у регіоні шляхом забезпечення раціонального використання природно-ресурсного потенціалу й впровадження нових ресурсоефективних технологій; зниження рівня витрат і підвищення якості агропродовольчої продукції шляхом впровадження механізмів вертикальної та горизонтальної інтеграції; підвищення рівня зайнятості сільського населення в регіоні; мотивація інтересів аграрних виробників тощо.

Ключовими умовами й чинниками, що сприяють формуванню конкурентних переваг агросфери регіону є такі: підвищення рівня галузевої диференціації господарства; підвищення обсягів надходження інвестицій у агросферу регіону; впровадження інновацій і формування інноваційного середовища; оптимізація операційних процесів у агросфері регіону і підвищення рівня координації дій суб'єктів агросфери; стимулювання внутрішнього й зовнішнього попиту на агропродовольчу продукцію тощо.

Висновки. Реалізація регіональної політики ресурсозбереження вимагає від регіональних органів влади підсилення контролю за станом екології, впровадження нових ресурсоефективних (мало- та безвідходних) технологій у сферу аграрного виробництва. Раціональне використання природно-ресурсного потенціалу аграрного виробництва й забезпечення екологічної безпеки є однією з найбільш важливих умов розширеного відтворення у агросфері регіону.

Ключові слова: ресурсне забезпечення, конкурентні переваги, конкуренція, сільськогосподарське виробництво, регіональний розвиток, агросфера регіону.

RESOURCE PROVISION OF COMPETITIVE ADVANTAGES IN THE REGION AGRISPHERE

Abstract

Introduction. *The regions of Ukraine have different natural resource potential, which requires determining the relationship and dependence between its quantitative and qualitative characteristics and the effectiveness of socio-economic development of the region. In each territory, a certain relationship and integrity of the components of its potential is formed, which determines the level of competitiveness of the territory. At the same time, the problems of resource development of competitive advantages of the agrisphere of the region remain unresolved and require additional study.*

The purpose of this article is study of the peculiarities of resource provision of competitive advantages in the agrisphere of the region.

Results. *The article substantiates the concept of ensuring the competitiveness of the agrisphere of the region provides for the establishment of certain parameters of socio-economic, natural-ecological and institutional components, and substantiation of directions and ways to achieve them. The study found that the primary goals in the formation of competitive positions in the agrisphere of the region are: increasing the competitiveness of agricultural production in the region by ensuring the rational use of natural resource potential and the introduction of new resource-efficient technologies; reducing costs and improving the quality of agri-food products through the introduction of mechanisms for vertical and horizontal integration; increasing the level of employment of the rural population in the region; motivation of interests of agricultural producers, etc. The key conditions and factors contributing to the formation of competitive advantages of the agrisphere of the region are the following: increasing the level of sectoral differentiation of the economy; increasing the amount of investment in the agricultural sector of the region; introduction of innovations and formation of innovation environment; optimization of operational processes in the agrisphere of the region and increase of the level of actions coordination of the agrisphere subjects; stimulating domestic and external demand for agri-food products, etc.*

Conclusions. *The implementation of the regional resource conservation policy requires the regional authorities to strengthen control over the state of the environment, the introduction of new resource-efficient (low- and zero-waste) technologies in the field of agricultural production. Rational use of natural resource potential of agricultural production and ensuring environmental safety is one of the most important conditions for expanded reproduction in the agrisphere of the region.*

Key words: *resource provision, competitive advantages, competition, agricultural production, regional development, agrisphere of the region.*

JEL classification: Q12

Вступ

Формування та нарощування конкурентних переваг Причорноморського регіону на засадах підвищення потенціалу ресурсного забезпечення є ключовою умовою ефективного функціонування господарства регіону. Ресурсний потенціал зумовлює не лише можливість стійкого розвитку господарства регіону та економічну ефективність виробництва, але й стан та можливість вирішення соціальних питань, зокрема підвищення рівня і якості життя населення – працездатності, здоров'я, тривалості життя, а також можливості розвитку економічних, екологічних й інституціональних підсистем регіону.

Серед основоположників теорії конкурентоспроможності слід виділити А. Сміта, Д. Рікардо, Ф. Хайека, Дж. Хікса, Дж. Робінсон, Е. Чемберліна, М. Портера, К. Прахалада, Г. Хамела. Вагомий внесок у розвиток сучасної теорії конкурентоспроможності

належить Дж. Барні, Р. Гранту, Р. Ейміту, Д. Тісу, П. Шоемейкеру та ін. (ресурсна теорія); Ф. Муру (концепція коеволюційного розвитку фірми); М. Брандербургеру, Дж. Нейлбаффу (теорія співконкуренції), К. Вичану, Р. Моборну (стратегія блакитного океану). Ґрунтовні дослідження у сфері формування конкурентоспроможності вітчизняних галузей аграрної сфери проведено такими відомими вченими економістами, як: В. Андрійчук, О. Гудзинський, Л. Ємчук, О. Єрмаков, В. Збарський, В. Зіновчук, В. Ільїн, М. Ільчук, С. Кваша, В. Лагодієнко, Ю. Лупенко, П. Макаренко, М. Малік, Л. Масловська, В. Месель-Веселяк, М. Місюк, Р. Мудрак, П. Саблук, А. Ужва, О. Шубравська, І. Яців та ін. Незважаючи на значну кількість праць з обраної проблематики, питання конкурентоспроможності регіонів та окремих галузей поки що недостатньо досліджені, тому дослідження особливостей ресурсного забезпечення конкурентних переваг агросфери регіону потребує подальшого вивчення.

Мета та завдання статті

Метою статті є дослідження особливостей ресурсного забезпечення конкурентних переваг агросфери регіону. У межах досягнення мети виокремлено наступні завдання: дослідити теоретичний базис формування конкурентних переваг агросфери регіону; обґрунтувати критерії конкурентоспроможності агросфери регіону; розробити механізм підвищення конкурентних позицій агросфери регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження

Трансформаційні процеси у сучасній аграрній економіці багато в чому пов'язані із диспропорціями у розвитку регіонів і загостренням міжрегіональної конкуренції. За таких умов господарський потенціал регіону тісно пов'язаний із його конкурентними позиціями. Принципи підвищення конкурентних позицій є базовим у регіональному розвитку, а головними завданнями державної регіональної політики є формування умов для розвитку регіональних ринків та забезпечення здорової конкуренції.

Природно-ресурсний потенціал та фактори географічного розташування регіону визначають можливості й напрямки соціально-економічного розвитку території, розподіл продуктивних сил, якість життя населення [1]. Природні ресурси регіону є джерелом сировини для матеріального виробництва й предметом праці, який має необхідні характеристики для забезпечення життєдіяльності й розвитку виробництва, а також володіє властивостями, які задовольняють запити виробництва за фізичними та хімічними показниками та реальною можливістю використання.

Концепція забезпечення конкурентоспроможності агросфери регіону передбачає встановлення певних параметрів соціально-економічної, природно-екологічної й інституціональної складових, та обґрунтування напрямків й шляхів їх досягнення. Модель встановлення цілей конкурентного розвитку господарства регіону зображена на рис. 1.

Встановлення мети регіонального розвитку відбувається в результаті взаємоузгодження трьох напрямків: соціальний розвиток регіону, захист навколишнього природного середовища, господарський розвиток. Модель дозволяє узгодити екологічну й виробничу підсистеми регіону.

Розроблені природоохоронні заходи повинні бути спрямовані на зменшення техногенного навантаження на природне середовище, зокрема, на встановлення кількісних і якісних обмежень: інтенсивність викидів забруднюючих речовин в атмосферу, обсяги використання водних ресурсів і скидання забруднених вод у водойми, граничний рівень використання добрив і пестицидів, нормативна площа сільськогосподарських угідь, гранична площа земель, забруднених відходами та ін. [2].

Першорядними цілями при формуванні конкурентних позицій агросфери регіону є такі:

- ❖ підвищення конкурентоспроможності аграрного виробництва у регіоні шляхом забезпечення раціонального використання природно-ресурсного потенціалу й впровадження нових ресурсоефективних технологій;

- ❖ зниження рівня витрат і підвищення якості агропродовольчої продукції шляхом впровадження механізмів вертикальної та горизонтальної інтеграції;
- ❖ підвищення рівня зайнятості сільського населення в регіоні;
- ❖ мотивація інтересів аграрних виробників тощо.

Рис. 1. Концептуальна модель формування конкурентних переваг агросфери регіону

Ключовими умовами й чинниками, що сприяють формуванню конкурентних переваг агросфери регіону є такі:

- ❖ підвищення рівня галузевої диференціації господарства;
- ❖ підвищення обсягів надходження інвестицій у агросферу регіону;
- ❖ впровадження інновацій і формування інноваційного середовища;
- ❖ оптимізація операційних процесів у агросфері регіону і підвищення рівня координації дій суб'єктів агросфери;
- ❖ стимулювання внутрішнього й зовнішнього попиту на агропродовольчу продукцію тощо.

Отже, конкурентні переваги аграрної сфери регіону можуть бути визначені як значення інтегральної оцінки агросфери даного регіону у порівнянні з інтегральною еталонною оцінкою або оцінкою лідируючого регіону. Як регіон-лідер може бути обраний регіон із найвищими показниками розвитку аграрної сфери та найкращими показниками конкурентного потенціалу.

Індикатори конкурентоспроможності агросфери регіону можна розділити на основні й другорядні. До основних індикаторів слід віднести ті з них, що найбільш повно характеризують певний складовий елемент (підсистему) аграрного виробництва та/або характер його використання. Другорядними є індикатори конкурентоспроможності, що характеризують ступінь використання продуктивних сил агросфери [3, 4].

Загалом аналіз та оцінка конкурентоспроможності агросфери регіону передбачає оцінку визначеної кількості умов і чинників, які характеризують індивідуальне та конкурентне лідерство й місце агросфери регіону у міжрегіональному конкурентному змаганні. Кількість другорядних індикаторів конкурентоспроможності агросфери

регіону має надавати додаткову інформацію, необхідну для адекватної оцінки. Число ж додаткових індикаторів конкурентоспроможності не повинне перевищувати розумні норми. Сукупність індикаторів конкурентоспроможності агросфери регіону, класифікована за конкурентними перевагами, ефективністю та потенціалом розвитку представлена у табл. 1.

Таблиця 1. Критерії конкурентоспроможності агросфери регіону

Критерії економічного потенціалу агросфери регіону	Критерії регіональної ефективності аграрного виробництва	Критерії конкурентних переваг агросфери
Чисельність економічно активного сільського населення, тис. осіб	Виробництво валової доданої вартості, створеної у агросфері на одиницю економічно активного сільського населення, тис. грн / осіб	Вартість основних виробничих фондів аграрного виробництва на одиницю економічно активного сільського населення, тис. грн
Середньоспискова чисельність працівників по видах аграрного виробництва, тис. осіб	Виробництво валової доданої вартості, створеної у агросфері на одиницю зайнятого населення, тис. грн / осіб	Коефіцієнт придатності основних виробничих фондів агросфери регіону, %
Рівень зносу основних виробничих засобів, млн. грн	Виробництво валової доданої вартості, створеної у агросфері на вартість основних виробничих фондів	Індекси фізичного обсягу інвестицій у основний капітал аграрних підприємств
Площа сільськогосподарських угідь, тис. га	Виробництво валової доданої вартості, створеної в агросфері на одиницю площі угідь, грн / га	Рівень офіційно зареєстрованих працівників аграрної сфери, %
Витрати на НДДКР та розвиток аграрної науки, млн грн	Середньомісячна номінальна нарахована зарплата одного працюючого у аграрній науці, грн	Питома вага зайнятих у аграрній науці у загальній чисельності населення регіону, %

Набір індикаторів конкурентоспроможності регіону характеризує реальний об'єкт та його властивості й взаємозв'язки з точки зору системного підходу. Визначення комплексу індикаторів конкурентоспроможності регіону та його характеристик передбачає різні рівні деталізації та інтерпретації. Найбільш важливим для системи показників є відображення єдності окремих господарських процесів, елементів продуктивних сил на території регіону. Коли ці процеси та відносини руйнуються, використання показників регіональної конкурентоспроможності не має сенсу. Тут доцільно застосовувати показники, які описують процеси руйнації регіональної соціально-економічної системи.

Регіональна конкурентоспроможність визначається наявністю конкурентоспроможних сфер та секторів господарства, а також спроможністю органів влади регіону створювати умови для нарощування та утримання конкурентних позицій та переваг у конкретних галузях економіки.

Багаторесурсний потенціал регіону є базисом та запорукою територіальної спроможності регіонів України й головним джерелом виробництва товарів і послуг та задоволення потреб громадян. Розвиток господарства регіону вимагає безперервної взаємодії людей із ресурсним потенціалом, в умовах якого територіальна спільнота споживає та перетворює ресурси для задоволення власних потреб [5].

Регіон є частиною території країни, які володіє унікальною сукупністю природних ресурсів й історично-сформованих факторів виробництва, які визначають потенціал і напрями соціально-економічного розвитку й конкурентоспроможність регіону. Регіональна конкурентоспроможність характеризує його спроможність реалізувати стратегічні завдання розвитку держави на засадах сталого соціально-економічного розвитку, повного забезпечення зростаючих потреб населення, що, у свою чергу, визначається наявним природно-ресурсним потенціалом території.

Забезпечення конкурентоспроможності є можливим лише за умови реалізації цільової інвестиційної політики. Інвестиційна активність регіону пов'язана із процесами

формування й виконанням бюджету. Бюджетне планування зумовлює досягнення та помилки формування та реалізації державної регіональної політики.

Природні ресурси регіону визначають його конкурентні переваги та позиції. До основними ресурсів слід віднести, насамперед, земельні та водні ресурси, надра.

Велике значення для перспектив регіонального розвитку та його конкурентних позицій має агросфера, яка здійснює значний вплив на рівень продовольчої безпеки. Дієва аграрна політика й стратегія розвитку аграрного виробництва багато в чому визначає рівень та якість життя населення регіону, насамперед – сільського населення [6].

Дослідження сфер та секторів Причорноморського регіону показує, що область володіє необхідним потенціалом для забезпечення стабільного функціонування аграрного виробництва. Вигідне географічне положення регіону відносно інших регіонів України та сусідніх держав, наявність міжнародних транспортних магістралей дає змогу налагоджувати й розвивати економічні зв'язки з іншими територіями; наявність розвинутої внутрішньорегіональної транспортної системи дозволяє поєднати всі виробництва регіону в єдину господарську систему. Розвинена фінансово-кредитна інфраструктура регіону дозволяє забезпечити необхідні конкурентні позиції. Конкурентоспроможність регіону характеризується станом основних виробничих фондів, якістю використовуваних технологій, станом поділу праці тощо.

В областях Причорноморського регіону існують реальні передумови для отримання високих конкурентних переваг завдяки наявному природно-ресурсному потенціалу, природно-кліматичним умовам ведення аграрного виробництва, подальшому розвитку провідних сфер та секторів господарства, енергетичної сфери, торговельних й транспортно-логістичних мереж.

Для виконання завдання розвитку конкурентного середовища та підвищення конкурентних позицій Причорноморського регіону доцільно:

1. Зосередити увагу на розвитку конкурентоспроможних сфер та секторів економіки регіону, відносно незалежних від паралельно-інтегрованих систем, зокрема це стосується харчової промисловості.

2. Удосконалити нормативну базу у частині полегшення доступу до кредитних, земельних, біологічних, енергетичних ресурсів і забезпечити жорсткий контроль за витратою ресурсів та грошових коштів.

3. Реалізувати переваги кластерної системи організації господарства на території регіону для забезпечення високих конкурентних позицій, зокрема у сферах аграрного та переробного виробництв. Формування мережових кластерних структур надає можливість: залучити інвестиційні ресурси у розвиток території регіону; сформувати високотехнологічну конкурентоспроможну регіональну господарську систему; наростити обсяги виробництва інноваційної продукції.

3. Сформувати локальні індустріальні зони на територіях регіону, які відстають у розвитку. Створені переваги для ведення бізнесу дозволять залучити додаткові фінансові ресурси для соціально-економічного розвитку, що дасть змогу сповільнити відтік населення, забезпечити розвиток села.

Конкурентні позиції областей Причорноморського регіону визначаються насамперед здатністю господарства регіону задовольняти потреби населення; можливістю створювати й розвивати ресурсний, суспільно-політичний, організаційно-економічний та ін. потенціал, що є запорукою підвищення рівня й якості життя населення у стратегічній перспективі [4].

Підвищення регіональної конкурентоспроможності має стати загальнодержавним пріоритетом з урахуванням демографічної, національної, культурної специфіки, географічних, природно-ресурсних та природно-кліматичних характеристик. У цьому контексті важлива роль належить поновлюваним та найбільш вартісним видам природних ресурсів. Важливим аспектом конкурентоспроможності є й прогресивний

розвиток агросфери, раціональне та ощадливе використання земельних ресурсів, залучення коштів зовнішніх інвесторів у аграрне виробництво. Всебічна підтримка розвитку аграрного виробництва в регіоні забезпечує значний соціальний ефект, сприяє скороченню міграції сільського населення, підвищенню рівня зайнятості. Наступними стають завдання щодо захисту та покращення стану навколишнього природного середовища, зокрема – поліпшення стану природно-ресурсної системи регіону, що являє собою сукупність складових елементів, яка характеризується екологічною стабільністю і спроможна протидіяти впливу негативних факторів.

Перемога регіону у конкурентному змаганні передбачає не лише отримання ним певних конкурентних позицій і переваг у розвитку, але й дає змогу регіону зайняти провідні позиції у системі адміністративного устрою країни [7].

Регіональні конкурентні позиції й переваги можна оцінити за допомогою таких показників, як: якість життя населення, ступінь раціональності використання природних ресурсів, рівень інвестиційного потенціалу регіону. Їх можна оцінювати відносно інших регіонів, розділяючи їх за оціночним рівнем: нижче (-), вище (+) відносно бази порівняння. Інтегральна оцінка конкурентоспроможності регіону визначається таким чином:

$$\text{ІПКР} = \sum N(+) + \sum N(-) \quad (1)$$

$$\sum N(+) = (X_m^{i=y} - X_m^{i=0}) > 0 \quad (2)$$

$$\sum N(-) = (X_m^{i=y} - X_m^{i=0}) < 0 \quad (3)$$

де ІПКР – інтегральний показник конкурентоспроможності регіону;

N – кількість оцінюваних параметрів, які вище та нижче, ніж в інших регіонах;

m – кількість критеріїв конкурентоспроможності регіону;

X – оцінка параметра в абсолютному чи відносному вимірі;

i – регіон (i=y оцінюваний регіон; i=0- базисний регіон).

Завдання забезпечення сталого розвитку Причорноморського регіону вимагає формування ефективної політики регіонального розвитку, націленої на досягнення високих конкурентних позицій. Комплекс соціально-економічних, екологічних й суспільно-політичних заходів щодо підвищення конкурентних переваг показаний у табл. 2.

Вирішення завдання набуття високих конкурентних позицій у господарській системі Причорноморського регіону вимагає державної фінансової підтримки з бюджетних ресурсів, а також з позабюджетних джерел. Державне регулювання з боку органів влади регіону реалізується шляхом обґрунтування, прийняття та втілення певних організаційно-економічних, управлінських, та нормативно-правових рішень, які повинні забезпечувати ефективний розвиток соціально-економічної системи регіону.

У процесі аналізу наявних конкурентних переваг агросфери регіону та можливостей їх підвищення важливо:

- визначити найбільш важливі фактори, що здійснюють вплив на соціально-економічний розвиток агросфери регіону;

- обґрунтувати пропозиції по формуванню та реалізації регіональної агропродовольчої політики;

- розробити рекомендації з підвищення конкурентних позицій агросфери та господарства регіону в цілому;

- розробити методи державного регулювання конкурентних позицій регіональної агросфери та регіонів в цілому.

Політику та інструменти підвищення конкурентних позицій агросфери регіону слід спрямовувати на найбільш повне задоволення зростаючих потреб населення шляхом оптимізації розподілу всіх видів державних і місцевих ресурсів між господарськими системами, сферами й секторами економіки регіону, відповідно до наявного обсягу й структури потреб розвитку (рис. 2).

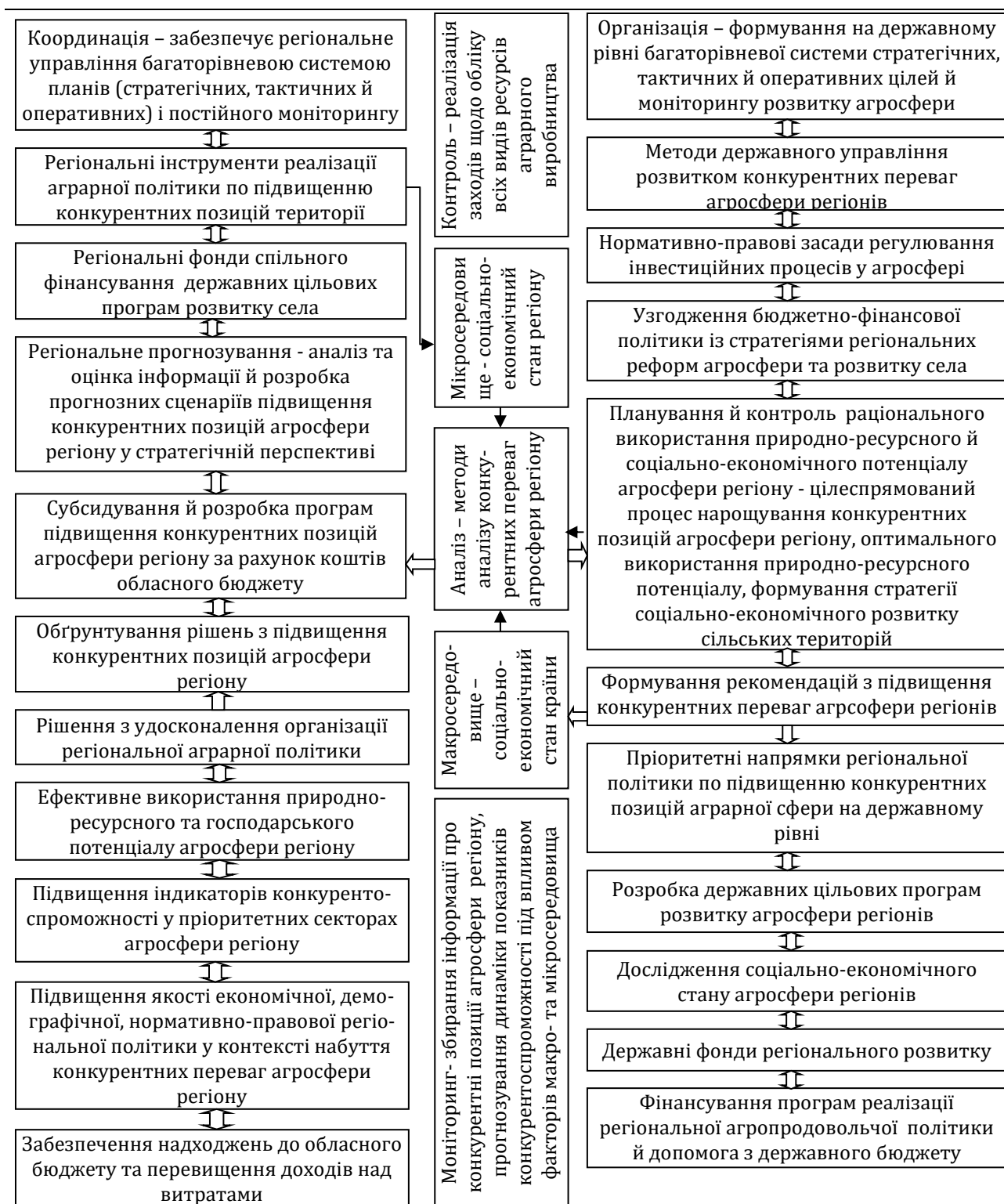
Таблиця 2. Групи заходів щодо формування й розвитку конкурентних переваг агросфери Причорноморського регіону

Соціальний аспект	Господарський аспект
<ul style="list-style-type: none"> ❖ скорочення безробіття й підвищення рівня зайнятості через удосконалення системи перепідготовки кадрів й працевлаштування населення, стимулювання розвитку малих форм господарювання на селі; ❖ підвищення реальних доходів шляхом підвищення рівня зарплати у агросфері через удосконалення форм й систем оплати праці; ❖ підвищення доступності та якості освіти; ❖ розвиток матеріально-технічної бази медичної сфери села, підвищення якості послуг у сфері охорони здоров'я через впровадження новітніх засобів діагностики й лікування; ❖ розвиток розважальної та рекреаційної інфраструктури; ❖ популяризація історико-культурної спадщини й природного потенціалу регіону, розвиток туризму, зокрема зеленого; ❖ підвищення рівня доступності туристично-рекреаційних ресурсів для мешканців села; ❖ розвиток торгівлі й громадського харчування, споживчого ринку, із метою повного забезпечення потреб сільського населення; 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ підвищення обсягу та якості продукції агробізнесу; ❖ розширення асортиментів агропродовольчої продукції; ❖ поширення використання поновлюваних джерел енергії; ❖ формування нових конкурентоспроможних секторів у агросфері, зокрема із використанням інноваційних технологій; ❖ розвиток транспортно-логістичної та інформаційно-комунікаційної інфраструктури агросфери; ❖ просування агропродовольчої продукції регіональних аграрних виробників на зовнішні ринки; ❖ розвиток торговельної-збутової сфери та інфраструктури агропродовольчого ринку в регіоні; ❖ розвиток агроконсалтингу;
Екологічний аспект	Суспільно-політичний аспект
<ul style="list-style-type: none"> ❖ забезпечення збереження й раціонального використання земельних ресурсів; ❖ розробка нормативної документації щодо регіонального планування використання земельних і водних ресурсів із урахуванням вимог із захисту навколишнього природного середовища; ❖ підвищення рівня обізнаності населення у питаннях охорони природи, формування природоохоронної культури; ❖ аналіз та оцінка мінерально-сировинного потенціалу регіону й забезпечення його раціонального використання; ❖ формування ефективного механізму захисту водних ресурсів; ❖ контроль за шкідливими викидами у водойми й атмосферу; ❖ широке застосування безвідходних та маловідходних технологій аграрного виробництва; ❖ раціональне розміщення та обмеження функціонування шкідливих об'єктів, особливо на охоронюваних територіях. 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ забезпечення цілісності соціально-економічного, нормативно-правового простору держави, сприяння забезпеченню безпеки держави й регіону (в економічному та політичному аспектах); ❖ формування ефективної регіональної політики та стратегії у сфері використання природно-ресурсного потенціалу; ❖ удосконалювання системи фінансового забезпечення державних та регіональних програм та проектів; ❖ підвищення якості та результативності бюджетної політики, раціоналізація розподілу коштів бюджетів, забезпечення жорсткого контролю за витратою бюджетних ресурсів; ❖ розвиток державно-приватного партнерства, залучення приватного капіталу у регіональні та місцеві проекти.

У наведеній схемі механізму виділено вектори функціонально-структурної взаємодії його складових, що дає змогу змінювати системні зв'язки, реагуючи на зміни факторів зовнішнього і внутрішнього середовища. У системі механізму виділено сукупність зв'язків, які відображають поведінку всієї системи та її складових підсистем.

Пропозиції щодо формування та реалізації регіональної політики агропромислового розвитку охоплюють:

Рис. 2. Механізм підвищення конкурентних позицій агросфери регіону

- ❖ раціональне використання регіонального природно-ресурсного й господарського потенціалу агросфери;
- ❖ підвищення індикаторів конкурентоспроможності пріоритетних секторів агросфери шляхом управління ліквідністю аграрного й переробного виробництва і створення умов для інноваційного розвитку;
- ❖ забезпечення самофінансування розвитку агросфери регіону та сільських територій за рахунок стимулювання розвитку регіональних ринків, зменшення бар'єрів та обмежень для агробізнесу;

❖ підвищення якості регіональної економічної, демографічної, нормативно-правової політики.

Методи та інструменти державного управління процесами підвищення конкурентних переваг агросфери регіонів повинні включати:

1. Розробка та затвердження нормативно-правових актів із регулювання інвестиційних процесів у агросфері.

2. Узгодження регіональних проектів реформування агросфери та розвитку села із бюджетним плануванням для подолання міжрегіональних конфліктів шляхом:

❖ розробки стратегічних програм, що поєднують головні цілі, завдання, напрями й інструменти міжрегіонального співробітництва у агросфері;

❖ пошуку найбільш дієвих способів вирішення завдань агропромислового розвитку на міжрегіональному рівні;

❖ формування стратегічних програм міжрегіонального співробітництва у сфері агробізнесу.

3. Здійснення планування й контролю за раціональним використанням природно-ресурсного й господарського потенціалу агросфери через:

❖ узгодження загальнодержавної й регіональної агропромислової політики;

❖ подолання диференціації розвитку сільських територій;

❖ посилення контролю за розвитком села з метою забезпечення його стабільності.

Внутрішньорегіональні методи реалізації регіональної агропромислової політики передбачають:

1. Створення регіональних фондів спільного фінансування цільових програм розвитку агросфери. Регіони повинні створювати власні фонди, орієнтовані на реалізацію державних цільових програм розвитку села та аграрного виробництва для підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів.

2. Розробки та затвердження регіональної методики прогнозування, яка має стати системою збирання та обробки інформації, необхідної для визначення пріоритетів розвитку, обґрунтування завдань й формування стратегії державної та регіональної агропромислової політики, аналізу та оцінки результатів діяльності органів державної та регіональної влади по реалізації державної політики в регіонах.

3. Забезпечення субсидування й формування програм підвищення конкурентних позицій агросфери регіону за рахунок фінансування коштами обласного бюджету. Регіональні органи влади та місцевого самоврядування повинні самостійно здійснювати контроль та оцінку можливостей розвитку агросфери регіону.

Головні напрями реалізації регіональної політики з підвищення конкурентних позицій агросфери на державному рівні мають включати:

1. Розробка й реалізація державних цільових програм розвитку агросфери регіонів. Програма – це структурно цілісна, узгоджена за термінами виконання, використовуваним потенціалом й конкретними виконавцями сукупність робіт і заходів нормативно-правового, організаційно-управлінського, соціально-економічного, кредитно-фінансового та суспільного характеру, спрямованих на вирішення завдань розвитку природно-ресурсного, соціально-економічного та трудового потенціалів агросфери і забезпечення цього розвитку матеріальними та фінансовими ресурсами.

2. Аналіз та оцінка соціально-економічного розвитку агросфери регіонів України, тобто збирання, аналіз, оцінка та перетворення інформації нормативно-правового, соціально-економічного, суспільно-політичного характеру на рівні регіонів.

3. Фінансове забезпечення регіональної агропромислової політики та підтримка коштами державного бюджету у вигляді: державних дотацій на підтримку забезпечення регіонів бюджетними ресурсами; міжбюджетних трансфертів регіональним бюджетам; субвенцій місцевим бюджетам; надання субсидій обласним бюджетам тощо.

---

4. Створення державних фондів регіонального розвитку у формі некомерційних підприємств, які реалізують державні цільові програми розвитку агросфери та села у регіонах.

Механізм підвищення конкурентних позицій агросфери регіону є комплексним процесом, який базується на таких законах:

- самовдосконалення системи: будь-яка система отримує нові якості у розвитку за рахунок використання індивідуальних ресурсів;

- перетворення: кожна система знаходиться під впливом факторів зовнішнього середовища і сама впливає на об'єкти зовнішнього середовища, що веде до зміни стану як самої системи, так і оточуючих об'єктів;

- об'єднання: всі зв'язки, існуючі у структурі, узагальнюються, створюючи єдність взаємовідносин, яка керується центром системи;

- переваги: за умови недоступності реальної інформації пріоритетною властивістю стану системи є перевага відносин, які були сформовані у процесі еволюції системи;

- відповідності: будь-яка система під впливом факторів зовнішнього середовища прагне до самовдосконалення у створенні ефективних взаємозв'язків набутих позитивних і негативних якостей;

- конструктивності: відносини у системі є реальними за наявності системних зв'язків об'єкта.

Принципами розвитку конкурентних переваг агросфери регіону є такі:

- управління – побудова стійких структурних зв'язків у системі, цілеспрямованих, організованих відносин між складовими структурними елементами системи по вертикалі – скалярний ланцюг управління. Потреба структурування складних управлінських систем зумовлена тим, що їх діяльність пов'язана із аналізом, оцінкою та використанням великого обсягу інформації.

На нижчих рівнях управління використовується більше конкретна інформація, яка однобічно описує стан системи, а на вищих рівнях відбувається узагальнення інформації та її підсумування, що дає змогу охарактеризувати стан та чинники розвитку всієї системи, сформулювати уявлення про систему в цілому;

❖ поєднання, що передбачає всебічне вивчення інтегральних якостей і закономірностей функціонування системи;

❖ доступності структурованих систем – внесення змін у системи, здійснення оцінки та порівняльного аналізу станів та процесів, що відбуваються у системах;

❖ пропорційності – передбачає пропорційність дії функціональних систем, зокрема нормативно-правої, інформаційно-комунікаційної, організаційно-координаційної, фінансової тощо;

❖ визначеності – передбачає присвоєння середовищу та окремими елементам певних ознак, необхідних для включення їх у конкретну систему;

❖ відмінності застосовуваних понять – сутність понять повинна бути точно виділена із визначенням термінологічних формул.

❖ самозабезпечення системи – структурування й пошук ресурсів, необхідних для забезпечення життєдіяльності системи та її самоуправління.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Реалізація регіональної політики ресурсозбереження вимагає від обласних органів влади підсилення контролю за станом екології, впровадження нових ресурсоефективних (мало- та безвідходних) технологій у сферу аграрного виробництва. Вплив діяльності суспільства у процесі аграрного виробництва на природне середовище веде до значного обсягу споживання біологічних ресурсів, насамперед земельних і водних, а також до посилення небезпеки природного середовища. Раціональне використання природно-ресурсного потенціалу аграрного виробництва й забезпечення екологічної безпеки є однією з найбільш важливих умов розширеного відтворення у

агросфері регіону. Поєднання зусиль та узгодження векторів щодо розвитку пріоритетних сфер економіки Причорноморського регіону, зокрема агросфери та туристично-рекреаційної сфери, може вивести регіон на лідируючі позиції, забезпечити міцні конкурентні позиції й стабільний економічний розвиток.

Список літератури

1. Батюк Л. А., Кравченко О. М. Соціально-економічні ризики сучасних глобалізаційних процесів. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2016. № 1. С. 65-68.
2. Горбатюк Л. М. Окремі аспекти класифікації інвестицій. *Вісник Полтавської державної аграрної академії*. 2010. №2. С. 201-204.
3. Євтушенко Г. В., Тимків Н. Я., Шешеня А. А. Особливості управління ризиками в аграрному секторі економіки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2016. Вип. 17. С. 49-52.
4. Лагодієнко В. Продовольча безпека Причорноморського регіону: стан, тенденції, перспективи. *Economic and Food Security of Ukraine*, 2019. № 6 (3-4). С. 16-25.
5. Лагодієнко В. В., Богданов О. О. Стан та перспективи розвитку підприємств м'ясо-молочної промисловості України. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Том 4. № 2. С. 123-129.
6. Mudrak R., Nyzhnyk I., Lagodiienko V., Lagodiienko N. (2019). Impact of seasonal production on the dynamics of prices for meat and dairy products in Ukraine. *TEM Journal*. Vol. 8, No. 4, pp. 1159–1168.
7. Ужва А. М. Механізми інвестиційного забезпечення функціонування аграрного бізнесу: регіональний вимір. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Випуск 6. С. 133-137.
8. Martyniuk O., Vitvitskaya O., Lagodiienko V., Krupitsa I. Formation of an innovative concept of management on the basis of reconstruction of genetic algorithm of management technology. *Periodicals of Engineering and Natural Sciences*. 2019. August. Vol. 7. No. 2, pp. 487-499.

References

1. Batiuk, L. A. (2016). «Socio-economic risks of modern globalization processes». *Actual problems of innovative economy*. № 1, pp. 65-68.
2. Horbatiuk, L. M. (2010). «Some aspects of classification of investment». *Visnyk Poltavskoi derzhavnoi ahrarnoi akademii*. №2, pp. 201-204.
3. Ievtushenko, H. V. (2016). «Peculiarities of Risk Management in Agricultural Sector of Economy». *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriiia : Ekonomika i menezhment*. Issue 17, pp. 49-52.
4. Lagodiienko, V. V. (2019). «Food security of the Black Sea region: state, tendencies, prospects». *Economic and Food Security of Ukraine*. № 6 (3-4), pp. 16-25.
5. Lagodiienko, V. V., Bogdanov, O. O. (2019). «Status and prospects of development of meat and dairy enterprises of Ukraine». *Ukrainian Journal of Applied Economics*. Volume 4. № 2, pp. 123-129.
6. Mudrak R., Nyzhnyk I., Lagodiienko V., Lagodiienko N. (2019). Impact of seasonal production on the dynamics of prices for meat and dairy products in Ukraine. *TEM Journal*. Vol.8, No .4, pp. 1159–1168.
7. Uzhva A. M. (2016). «Mechanisms of investment support for the functioning of agrarian business: a regional dimension». *Prychornomorski ekonomichni studii*. Issue 6, pp. 133-137.
8. Martyniuk O., Vitvitskaya O., Lagodiienko V., Krupitsa I. (2019). Formation of an innovative concept of management on the basis of reconstruction of genetic algorithm of management technology. *Periodicals of Engineering and Natural Sciences*. Vol. 7. No. 2, pp. 487-499. DOI: <http://dx.doi.org/10.21533/pen.v7i2.560.g317>.

Стаття надійшла до редакції 28.01.2020 р.